

Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů o revizi iniciativy EU týkající se opylovačů – Nová dohoda pro opylovače

(COM(2023) 35 final)

(2023/C 349/26)

Zpravodajka: **Jarmila DUBRAVSKÁ**

Spoluzpravodaj: **Veselin MITOV**

Žádost o vypracování stanoviska	Evropská komise, 24. 1. 2023
Právní základ	Článek 304 Smlouvy o fungování Evropské unie
Odpovědná sekce	Zemědělství, rozvoj venkova, životní prostředí
Přijato v sekci	28. 6. 2023
Přijato na plenárním zasedání	13. 7. 2023
Plenární zasedání č.	580
Výsledek hlasování	
(pro/proti/zdrželi se hlasování)	182/0/3

1. Závěry a doporučení

1.1 Evropský hospodářský a sociální výbor (EHSV) podporuje ambiciózní sdělení Komise⁽¹⁾, které reaguje na trend úbytku volně žijících opylovačů v EU. Domnívá se však, že po pěti letech od doby, kdy byla představena původní iniciativa, nebylo dosaženo dostatečného pokroku, zejména pokud jde o získání potřebných údajů, které by vedly k přijetí politických opatření. EHSV konstatuje, že provádění navrhovaných opatření není jasně řízeno, a naléhavě vyzývá členské státy, aby toto sdělení urychleně podpořily.

1.2 Úbytek opylovačů je připisován řadě faktorů – jde mj. o omezené zdroje potravy, nedostatečné střídání plodin, nakládání s pesticidy v jednotlivých členských státech, spotřebu pesticidů na hektar zemědělské půdy, chování obyvatel měst a venkova, invazi nepůvodních druhů hmyzu a rostlin, predátory, metody včelaření, patogenní infekce včetně virů a aspekty související se změnou klimatu. Výbor proto vítá zavedení celoevropského systému monitorování a řízení opylovačů.

1.3 EHSV se domnívá, že je mimořádně důležité posílit správní kapacitu ve všech členských státech a zintenzivnit spolupráci mezi veřejnými orgány, soukromými subjekty, výzkumnými institucemi a zúčastněnými stranami z odvětví zemědělství. Upozorňuje rovněž na nedostatek specializovaných odborníků v této oblasti.

1.4 Výbor důrazně vyzývá k tomu, aby bylo vyčleněno značné množství finančních prostředků na výzkum, vývoj a inovace s cílem shromáždit základní vědecké údaje a provádět vhodné iniciativy, jež umožní zvrátit úbytek populací opylovačů, a to i v rámci programu Horizont Evropa. Zásadní význam má koordinace na úrovni EU, aby bylo zajištěno, že budou vnitrostátní údaje konsolidovány a analyzovány prostřednictvím speciální platformy EU pro opylovače, která umožňuje otevřený přístup k údajům.

1.5 EHSV se vyslovuje pro vytvoření programu a strategie pro městské oblasti příznivé pro opylovače, které by posílily postupy řízení využívání půdy, a to s cílem podpořit rozmanitost opylovačů a zachovat přírodní stanoviště v městských a příměstských oblastech.

1.6 V zájmu dosažení výrazného pokroku musí EU a členské státy rychle sdílet znalosti a v oblasti výzkumu se zaměřit na udržitelné zemědělské postupy a účinné metody integrované ochrany rostlin (IOR).

⁽¹⁾ COM(2023) 35 final.

1.7 EHSV vyzývá k tomu, aby bylo zajištěno náležité vzdělávání zemědělců v oblasti environmentálních opatření prostřednictvím celostátních a regionálních zemědělských poradenských systémů. Toto vzdělávání by se mělo zaměřit i na používání pesticidů, které představují nízké riziko a nejsou škodlivé pro opylovače, a na integrovanou ochranu rostlin. Mimoto jsou zapotřebí vzdělávací programy ke zlepšení znalostí o ekologii opylovačů, identifikaci a obnově stanovišť.

1.8 Výbor požaduje, aby byla vypracována studie EU, která by poskytla přesné údaje o vlivu elektromagnetického záření vyzařovaného telekomunikačními anténami na volně žijící opylovače v jejich přírodních stanovištích a z níž by také vyplynulo, jaká politická opatření je v zájmu zajištění účinné ochrany opylovačů zapotřebí přijmout.

1.9 EHSV zdůrazňuje, že je nutné vypracovat metodu měření světelného znečištění v celé EU s využitím družicových údajů, aby bylo možné vyhodnotit a sledovat v regionálním a místním měřítku dopady na opylovače.

1.10 EHSV vítá skutečnost, že Komise požádala Výbor regionů, aby provádění iniciativy týkající se opylovačů podpořil. Vyjadřuje však zklamání nad tím, že EHSV dosud nebyl v ani jedné z uvedených dvou iniciativ zmíněn, zejména s ohledem na jeho schopnost propagovat tuto strategii v různých skupinách zúčastněných stran, mj. i zvyšováním povědomí mezi vnitrostátními sociálními partnery, organizacemi občanské společnosti a občany.

1.11 Výbor zdůrazňuje potřebu řádného financování, aby bylo možné splnit očekávání uvedená ve sdělení Komise a zajistit soudržnost mezi různými politickými opatřeními a nástroji, které mají vliv na ochranu volně žijících opylovačů. Musí být rovněž poskytnuty finanční prostředky, které umožní, aby byla široká veřejnost lépe informována o úbytku opylovačů a jeho dopadu na naše životy a také o tom, jaké důsledky by mělo nepodniknutí žádných kroků pro budoucí generace.

1.12 Je zcela zásadní uplatňovat přísná opatření v zájmu ochrany volně žijících opylovačů během posuzování rizik souvisejících s pesticidy a během používání pesticidů. EHSV vyzývá k větší transparentnosti, pokud jde o používání pesticidů v EU a ve třetích zemích.

1.13 Nejúčinnějším řešením by bylo dosáhnout dohody o omezení používání syntetických pesticidů na celosvětové úrovni, což by zaručilo globální zapojení do tohoto úsilí a spravedlivou hospodářskou soutěž. Ačkoli se to jeví jako obtížný úkol, je třeba zaujmout komplexní přístup a zintenzivnit snahy v rámci mezinárodních jednání. V této souvislosti je rovněž nutné se seriózně zabývat otázkou zákazu vyvážet pesticidy, které se již nesmí používat v EU.

2. Obecné připomínky

2.1 Uznání hlavních přínosů opylovačů a ekosystémových služeb, které zajišťují, má stěžejní význam pro dosažení několika cílů udržitelného rozvoje OSN. Opylovači jsou zásadním měřítkem zdraví našeho životního prostředí a mají nepostradatelné hospodářské, sociální a kulturní přínosy.

2.2 Komise připravila přezkum iniciativy EU týkající se opylovačů, jehož cílem je reagovat na trend úbytku volně žijících opylovačů v EU. EHSV podporuje její ambiciózní sdělení, domnívá se však, že po pěti letech od doby, kdy byla představena původní iniciativa, bylo dosaženo jen malého pokroku, zejména pokud jde o získání všech potřebných údajů, které by skutečně vedly k pokroku v politických opatřeních.

2.3 Opylovači jsou nejen nezbytnou součástí fungujících ekosystémů, ale také základem života na naší planetě. Jsou známy tisíce různých druhů volně žijících opylovačů, přičemž nejznámějším z nich jsou včely. Na úbytek volně žijících opylovačů mají vliv různé faktory a EHSV zdůrazňuje, že v zájmu jejich ochrany je důležité uplatňovat zásadu předběžné opatrnosti.

2.4 EHSV oceňuje ambiciózní plány uvedené v tomto sdělení, ale podotýká, že se jedná o dlouhý seznam budoucích projektů, které budou vyžadovat dostatek času. EHSV by vzhledem k naléhavosti situace očekával jasná krátkodobá opatření a kroky, které by vycházely z dosavadních zkušeností, a to na základě zprávy o původní iniciativě týkající se opylovačů⁽²⁾. Výbor poukazuje na to, že je třeba přijmout meziodvětvová a zároveň okamžitá opatření ve všech členských státech, a vítá zavedení celoevropského systému monitorování a řízení opylovačů (EU-PoMS).

⁽²⁾ COM(2021) 261 final.

2.5 EHSV naléhavě vyzývá členské státy, aby se urychleně dohodly na opatřeních, která je třeba přijmout v krátkodobém, střednědobém a dlouhodobém horizontu, a podílely se na jejich provádění. Očekává, že bude toto sdělení promptně schváleno.

2.6 Faktory ovlivňující úbytek opylovačů

2.6.1 Výskyt opylovačů ve volné přírodě ovlivňuje řada faktorů⁽³⁾. Mezi nejdůležitější patří životní prostředí, nedostatečné střídání plodin a zaměření zemědělců na maximalizaci výroby, ale také chování obyvatel měst a venkova. Úbytek opylovačů lze přičíst i dalším faktorům, jako jsou omezené zdroje potravy, útoky invazivních druhů hmyzu a rostlin, predátoři, nakládání s pesticidy ve venkovských a městských oblastech, postupy včelaření a především patogenní infekce včetně virů a dále aspekty související se změnou klimatu.

2.6.2 Výbor konstatuje, že existuje jasná spojitost mezi úbytkem opylovačů a spotřebou pesticidů na hektar zemědělské půdy a produkcí potravin v členských státech⁽⁴⁾. Mimořádná povolení ohledně používání pesticidů členskými státy jsou příkladem praktických problémů, pokud jde o účinné řízení ochrany rostlin a zajištění kvality a množství produkce. Evropský úřad pro bezpečnost potravin zjistil, že přibližně jen pro jednu třetinu výjimek, které v mimořádných případech umožňují použití těchto neonikotinoidů, jsou k dispozici alternativy. EHSV poukazuje na rozhodnutí Evropského soudního dvora ze dne 19. ledna 2023 ve věci C-162/21, podle nějž členské státy nemohou udělovat žádná další mimořádná povolení pro přípravky obsahující neonikotinoidy.

3. PRIORITA I: Upřesnit poznatky o úbytku opylovačů, jeho příčinách a následcích

3.1 EHSV se domnívá, že je naléhavě nutné posílit správní kapacitu v členských státech a spolupráci mezi veřejnými orgány a soukromými subjekty, včetně výzkumných ústavů a vědců, aniž by bylo opomenuto odvětví zemědělství.

3.2 Sdílení znalostí a odborných poznatků a společné úsilí různých zúčastněných stran má zásadní význam pro vypracování nákladově efektivních opatření a využití synergií. Tento komplexní přístup vyžaduje účinnou spolupráci mezi tvůrci politik, zúčastněnými stranami a širokou veřejností.

3.3 EHSV konstatuje, že kromě úbytku populací opylovačů existuje v této oblasti také nedostatek odborníků. Vnitrostátní úsilí v oblasti sběru údajů musí být koordinováno na úrovni EU, včetně shromažďování a analýzy údajů, a to v rámci platformy EU věnované opylovačům, která umožňuje otevřený přístup k údajům. Tato platforma umožňuje jednotlivcům přispívat ke kolektivnímu úsilí a zároveň vytváří otevřenou komunitu pro údaje a úložiště ověřených algoritmů a modelů.

3.4 Výbor vyzývá k tomu, aby bylo vyčleněno značné množství finančních prostředků, které budou konkrétně určeny k financování výzkumu, vývoje a inovací s cílem shromáždit veškeré nezbytné vědecké informace a provádět vhodné iniciativy, jež umožní zvrátit úbytek opylovačů.

3.5 EHSV oceňuje skutečnost, že po přijetí původní iniciativy Komise začlenila konkrétní téma týkající se opylovačů do pracovního programu pro Horizont 2020 na období 2018–2020. V rámci programu Horizont Evropa musí být vyčleněny dodatečné finanční prostředky na výzkum opylovačů, mimo jiné na výzkum příčin úbytku a na monitorování druhů a populací opylovačů v EU, a to i v městských oblastech.

4. PRIORITA II: Zlepšit ochranu opylovačů a řešit příčiny jejich úbytku

4.1 EHSV je si vědom toho, jaký význam mají dostupné údaje o opylovačích z hlediska dalšího definování strategií ochrany opylovačů, a očekává, že budou na úrovni EU a členských států stanoveny konkrétní a vyčíslitelné cíle pro obnovu populací opylovačů a jejich stanovišť v EU.

⁽³⁾ Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Evropská občanská iniciativa Zachraňte včely a zemědělce (stanovisko z vlastní iniciativy) (Úř. věst. C 100, 16.3.2023, s. 45).

⁽⁴⁾ Eurostat, Agroenvironmentální ukazatel – spotřeba pesticidů.

4.2 EHSV navrhuje, aby byla nejprve zmapována současná a možná městská stanoviště a sítě pro opylovače, a podporuje iniciativu Komise, jejímž cílem je povzbudit města k tomu, aby se řídila příručkou pro města přátelská k opylovačům⁽⁵⁾. EHSV se mimoto vyslovuje pro vytvoření programu a vize pro města příznivá pro opylovače, které by posílily postupy řízení využívání půdy, a to s cílem podpořit rozmanitost opylovačů a zachovat přírodní oblasti v městských a příměstských regionech. Výbor již v minulosti upozornil, že „půdu je třeba ve všech členských státech pečlivě obhospodařovat, při zajištění správné rovnováhy mezi konkurenceschopností a udržitelností a poskytnutí potřebných možností financování“⁽⁶⁾.

4.3 Aby bylo možné stabilizovat množství a hojnost opylovačů na venkově, je nezbytné vytvořit vhodné podmínky prostřednictvím obhospodařování zemědělské půdy. EHSV zdůrazňuje, že bez veřejných politik, které zemědělcům poskytnou odpovídající finanční podporu, se nepodaří dosáhnout udržitelnějších potravinových systémů. Financování ze společné zemědělské politiky (SZP) není jedinou možností podpory.

4.4 Každé opatření, které má přispět ke stabilizaci výskytu opylovačů, musí být realisticky posouzeno. Je třeba vyloučit potenciálně protichůdná opatření a systematicky prosazovat vhodná opatření. EHSV se domnívá, že provádění navrhovaných opatření není jasně řízeno, a má za to, že úsilí vynakládané jednotlivými členskými státy bude značně rozdílné.

4.5 Velmi odlišné používání pesticidů na hektar zemědělské půdy v jednotlivých členských státech vede k rozdílným nejen v ochraně přírody, ale i v produkci. EU a členské státy by měly urychleně posílit šíření znalostí a zaměřit výzkumné úsilí na agroekologii, udržitelné používání pesticidů a osvědčené postupy integrované ochrany rostlin.

4.6 EHSV doporučuje, aby byl zaveden transparentní kontrolní systém s cílem prosadit pro dovážené potravinářské produkty stejné maximální limity reziduí pesticidů, jaké jsou stanoveny pro potraviny produkované v Unii. Výbor již v minulosti vyzval Komisi, aby urychleně zavedla reciprocitu norem s cílem omezit narušování hospodářské soutěže ve vztahu k evropským zemědělcům⁽⁷⁾. Je třeba zajistit, aby byli chráněni spotřebitelé a aby byly kvalitní produkty nabízeny za spravedlivé ceny.

4.7 EHSV vyzývá k tomu, aby bylo zajištěno náležité vzdělávání zemědělců v oblasti environmentálních opatření prostřednictvím celostátních a regionálních zemědělských poradenských systémů, přičemž toto vzdělávání by se mělo zaměřit i na používání pesticidů, které představují nízké riziko, a na integrovanou ochranu rostlin.

4.8 Do roku 2024 je třeba vypracovat ukazatele stavu populací opylovačů, aby bylo možné tyto ukazatele posoudit v rámci SZP. Zásadním krokem je provedení komplexního hodnocení dopadu SZP na předcházení úbytku opylovačů a podpora postupů, které mají tento úbytek zvrátit. Členské státy by se měly zasadit o to, aby byly prostředky určené na technickou pomoc v rámci SZP využívány i ve prospěch opylovačů a aby byly zároveň vyčleněny dodatečné finanční prostředky na ochranu spotřebitelů a životního prostředí.

4.9 Kvetoucí pásy jsou dobrým rezervoárem různých druhů opylovačů a nepochybně přispějí k jejich ochraně. Mohly by však představovat riziko pro včely a další opylovače, pokud jsou tyto pásy vysety v blízkosti podzemních vod a v půdě jsou stále obsaženy pesticidy. Bylo by tedy zapotřebí vyčlenit finanční prostředky na výzkum a vývoj jasné metodiky pro kvetoucí pásy.

⁽⁵⁾ Evropská komise, Příručka pro města přátelská k opylovačům.

⁽⁶⁾ Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k návrhu nařízení Evropského parlamentu a Rady, kterým se mění nařízení (EU) 2018/841, pokud jde o oblast působnosti, zjednodušení pravidel souladu, stanovení cílů členských států pro rok 2030 a závazek ke společnému dosažení klimatické neutrality v odvětví využívání půdy, lesnictví a zemědělství do roku 2035, a nařízení (EU) 2018/1999, pokud jde o zlepšení monitorování, vykazování, sledování pokroku a přezkum [COM(2021) 554 final] (Úř. věst. C 152, 6.4.2022, s. 192).

⁽⁷⁾ Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k návrhu nařízení Evropského parlamentu a Rady o udržitelném používání přípravků na ochranu rostlin a změně nařízení (EU) 2021/2115 (COM(2022) 305 final – 2022/0196 (COD)) (Úř. věst. C 100, 16.3.2023, s. 137).

4.10 Podle některých vědeckých studií⁽⁸⁾ může elektromagnetické záření vyzařované telekomunikačními anténami ovlivnit populaci volně žijících opylovačů v jejich přírodních stanovištích. Kromě toho vyhodnotil Vědecký výbor pro zdravotní, environmentální a vznikající rizika (SCHEER) Evropské komise v roce 2018 riziko negativního vlivu elektromagnetického záření (zejména v souvislosti se sítěmi 5G) na životní prostředí jako nejvyšší možné⁽⁹⁾. Další hodnocení provedená v rámci programu Eklipse i nezávislí výzkumní pracovníci potvrdili, že elektromagnetická pole pravděpodobně mohou mít škodlivé účinky na populace hmyzu⁽¹⁰⁾. Výbor žádá, aby byla vypracována studie EU, která by poskytla přesné údaje o této otázce a z níž by bylo patrné, jaká politická opatření jsou k zajištění účinné ochrany opylovačů zapotřebí.

4.11 EHSV se domnívá, že je nutné vypracovat metodu měření světelného znečištění v celé EU s využitím družicových údajů, aby bylo možné vyhodnotit a sledovat v regionálním a místním měřítku dopady na opylovače.

4.12 Finanční prostředky poskytované v rámci politiky soudržnosti EU lze využít k investicím do ochrany a obnovy přírody a biologické rozmanitosti, zmírňování změny klimatu a zajištění udržitelného rozvoje měst, například zřízováním přírodních zelené infrastruktury pro opylovače. EHSV v tomto ohledu vítá doporučení Komise 11.2.

5. PRIORITA III: Mobilizovat společnost a podporovat strategické plánování a spolupráci na všech úrovních

5.1 EHSV vítá skutečnost, že Komise požádala Výbor regionů, aby podpořil provádění iniciativy týkající se opylovačů mezi místními a regionálními orgány. Vyjadřuje však zklamání nad tím, že EHSV nebyl v této iniciativě⁽¹¹⁾ ani v původní iniciativě⁽¹²⁾ vůbec zmíněn, a to zejména vzhledem k tomu, že vystupuje jako hlas občanské společnosti EU. EHSV má za to, že by mu měly být přiděleny zvláštní úkoly, co se týče propagace této strategie v různých skupinách zúčastněných stran, mj. i zvyšováním povědomí mezi vnitrostátními sociálními partnery, organizacemi občanské společnosti a občany.

5.2 Je třeba využít specifické komunikační nástroje s cílem zvýšit povědomí občanů o úbytku opylovačů a jeho dopadu na naše životy a také o tom, jaké důsledky by mělo nepodniknutí žádných kroků (včetně hospodářských, sociálních a environmentálních důsledků pro budoucí generace) a podpořit informační kampaně ve veřejných sdělovacích prostředcích ve všech členských státech. Je třeba poskytnout finanční prostředky k zajištění lepší informovanosti široké veřejnosti, a to i prostřednictvím sociálních médií a krátkých reklamních šotů v televizi v hlavním vysílacím čase.

5.3 EHSV uznává důležitou úlohu tzv. koalice ochotných pro oblast opylovačů⁽¹³⁾, což je unijní platforma sdružující členské státy, které si vyměňují znalosti a osvědčené postupy, provádějí výzkum v oblasti ochrany opylovačů a vzájemně si pomáhají a spolupracují.

5.4 EHSV požaduje, aby byly vypracovány vzdělávací programy, které budou zaměřeny na zlepšení znalostí o ekologii opylovačů, identifikaci a obnově stanovišť a budou určeny zemědělským poradcům, zemědělcům, lesníkům, správcům půdy a krajinářským architektům.

6. Závěrečné připomínky

6.1 Komise vypracovala seznam priorit zahrnující 42 opatření s jasně stanovenými lhůtami. Bylo by vhodné stanovit pro navrhovaná opatření podrobný harmonogram přípravy a následného testování. Díky tomu bude jednodušší kontrolovat postup a pro všechny účastníky bude snazší tyto lhůty splnit.

6.2 EHSV se domnívá, že účinná spolupráce a vhodné přidělování zdrojů bude mít zásadní význam pro zajištění soudržnosti mezi různými politickými opatřeními a nástroji, které mají vliv na ochranu volně žijících opylovačů. Zdůrazňuje, že bude nezbytné vyčlenit odpovídající finanční prostředky, aby bylo možné splnit očekávání uvedená ve sdělení Komise.

⁽⁸⁾ *Electromagnetic radiation of mobile telecommunication antennas affects the abundance and composition of wild pollinators* (Elektromagnetické záření mobilních telekomunikačních antén ovlivňuje hojnost a složení volně žijících opylovačů).

⁽⁹⁾ SCHEER, *Statement on emerging health and environmental issues* (2018) (Prohlášení k novým otázkám, které vyvstávají v oblasti zdraví a životního prostředí).

⁽¹⁰⁾ *Risk to pollinators from anthropogenic electro-magnetic radiation (EMR)* (Riziko, které vzniká pro opylovače v důsledku antropogenního elektromagnetického záření).

⁽¹¹⁾ COM(2023) 35 final.

⁽¹²⁾ COM(2018) 395 final.

⁽¹³⁾ Koalice ochotných pro oblast opylovačů, Promote Pollinators.

6.3 V zájmu ochrany volně žijících opylovačů jak během posuzování rizik souvisejících s pesticidy, tak během používání pesticidů musí být uplatňována lepší ochranná opatření. Pokud se nepodaří přijmout odvážnou strategii boje proti používání pesticidů, bude ohrožena budoucnost včel a dalších opylovačů, celý náš ekosystém a potravinové zabezpečení obyvatel EU. Je nezbytné posílit transparentnost, co se týče nynějšího používání pesticidů v EU.

6.4 Výbor se domnívá, že nejúčinnějším přístupem a ideálním řešením by bylo dosáhnout dohody o omezení používání syntetických pesticidů na celosvětové úrovni, což by zaručilo globální zapojení do tohoto úsilí a spravedlivou hospodářskou soutěž. I když se zdá, že šance na úspěch je v této otázce spíše malá, je třeba zaujmout komplexní přístup a zintenzivnit snahy v rámci mezinárodních jednání. V této souvislosti je rovněž nutné se seriózně zabývat otázkou zákazu vyvážet pesticidy, které se již nesmí používat v EU, do třetích zemí.

V Bruselu dne 13. července 2023.

předseda
Evropského hospodářského a sociálního výboru
Oliver RÖPKE
